

NONUM ECCLESIAE SÆCULUM.

CAPUT PRIMUM.

CONTINUATIO SERIESQUE PONTIFICUM.

In apostolica Petri cathedra sederunt post Leonem III *Stephanus IV*, *S. Paschalis I*, *Eugenius II*, *Valentinus*, *Gregorius IV*, *Sergius II*, *S. Leo IV*, *Benedictus III*, *S. Nicolaus I*, *Hadrianus II*, *Joannes VIII*, *Martinus I*, *Hadrianus III*, *Stephanus V*, *Formosus*, *Bonifacius VI*, *Stephanus VI*, *Romanus*, *Theodorus II*, *Joannes IX* et *Benedictus IV*.

XCIX. Stephanus IV a 10 kal. jul. an. 816 usque ad 9 kal. februarias anni 817 pontificis functus est munere. In tam exiguo 7 mensium spatio nominis sui consuluit immortalitati. In Gallias enim proficiscenti occurrit, omnesque detulit honores Ludovicus Pius, F. Caroli M., qui ab eodem pontifice Rhemis cum regina Irmingarda sacram inunctionem, aureum diadema, dignitatemque consecutus est augustalem.

C. Cum eodem Ludovico pristina sancivit fœdera, ad pontificiam ditionem et exarchatum ab hostium aggressionibus defendendum, *S. Paschalis I*, qui electus postridie Stephani mortem, post annos 7, videlicet anno 824, die febr. 10 immortalitatem est assecutus; posteaquam Lothario, filio Ludovici, misso Romam a patre, Langobardici regni coronam, nomenque Augusti contulerat¹.

¹ *S. Paschalis I* Lothario coronam imposuit anno 823, die quinta mensis augusti. Inter cœtera pietatis opera, vetustissimam *S. Praxedis* ecclesiam collabentem proximo in loco erexit, ornavitque magnifice. Illic construxit oratorium *S. Zenonis* martyris, collocato ibidem sacro ejusdem corpore, monachos græcos constituit, qui die ac nocte divinas laudes persolverent,

CI. Duos post *S. Paschalem* contentione insanientis populi fuisse electos, *Eugenium* et *Zinzinum*, tradunt historici. *Eugenius* tamen canonice et a majori parte summum sacerdotium indeptus, eo potitus est ad annum usque 827, quo anno, post regiminis sui tertium, sextili mense decessit¹.

CII. Vix *Eugenio* suffectus fuerat *Valentinus*, archidiaconus romanæ Ecclesiæ, cum eodem anno 827, die ab inauguratione sua quadragesimo, abiit ad plures; unde virgilianum illud usurpat *Papirius* :

Hunc tantum terris ostendent fata, nec ultra
Esse sinent.

CIII. Reluctantem præ humilitate, romanus clerus ac populus elegit post *Valentinum Gregorium IV*. Ab illo *Ostiensis* civitas, ne pateret incursionibus Saracenorum, cincta fuit novis mœnibus. Ut filios *Ludovici Pii*, *Lotharium*, *Pipinum* et *Ludovicum* patri conciliaret, contendit in Galliam. Quoniam rediit re infecta, hunc reditum nonnulli cum *Hincmaro* in litteris ad *Hadrianum II* haud multum commendant. Obiit an. 844, die 29 januarii.

CIV. Ecclesiam deinde gubernavit *Sergius II* Romanus, post triennium nondum expletum, sublatus e vivis an. 847, VI kal. februarias. Extinctum aiunt concepto dolore ob direptionem Urbis, factam a Saracenis. Eo sedente 28 scalarum gradus, ætate *Constantini M.* e prætorio *Pilati Romam*, ut inquit, advecti, ante basilicam lateranensem fuerunt constructo ædificio dispositi; quos postea *Cælestinus III* ante patriarchium juxta porticum, et *Sixtus V* ante capellam quæ dicitur *Sancta sanctorum*, collocarunt. Quod fabulantur aliqui *Sergium*, eo

ciborium argenteum octingentarum decemque librarum, argenteas item laminas propitiatorium undique tegentes, auri, lapillorumque ornatus, ab *Anastasio* descriptos, splendidissima liberalitate eo loci opposuit. Extat *S. Paschalis* sarcophagum in eadem ecclesia cum inscriptione: *Hic jacet S. Paschalis PP. I*; ac fallitur *Platina* scribens, fuisse sepultum in vaticana *S. Petri* basilica.

¹ Ven. *Baronius* ad an. 824, num 11, ait præcellentem fuisse simplicitate, humilitate, doctrina et eloquentia. Cognominabatur quoque *Pater pauperum*.

quod antea vocaretur *Os Porci*, primum omnium pontificum sibi nomen immutasse, abest procul a vero; nam primus qui voluit alio nomine appellari fuit Joannes XII, inauguratus an. 956, et nominatus ante pontificatum Octavianus.

CV. Sedit post Sergium S. *Leo IV* ultra annos 8 ad beatam evocatus æternitatem, anno 855, die julii 17. Hujus sanctitas pluribus argumentis enituit, maxime cum signo crucis flagrantissimum extinxit incendium, exterminavitque serpentem teterrimum, permultos pestifero halitu corripientem¹.

CVI. Leone IV vita functo, habitis statim comitiis, electus est *Benedictus III* ad summum sacerdotium, paucis deferentibus, et illegitime simul evecto Anastasio, presbytero cardinale, quem S. *Leo IV* e gradu dejecerat, propterea quod a parœcia sua integro quinquennio abfuisset. Verum Anastasio detruso, Benedictus gessit pontificatum usque ad annum 858, quo anno concessit naturæ, VI idus aprilis.

Fuerunt, qui inter Leonem IV et Benedictum III locarunt meretriculam *Joannam papissam*, Martini Poloni, Mariani Scoti, aliorumque producentes testimonia. At cusam fabulam post annum 1278, quo obiit Martinus Polonus, consentiunt cordati omnes auctores. Profecto illam refellit præmissa et communiter recepta chronologia, quæ inter Leonem et Benedictum nullum relinquit locum papissæ. Nec de patria aut nomine audacis mulierculæ consentiunt architecti fabellæ. Græcis etiam non semel redargutis, quoniam patriarchalibus insignibus interdum decorassent eunuchum, nunquam vel a Phocio, vel ab aliis vicissim romanæ cathedræ dedecus, probrumque istud fuit objectum. In vetustiori Martini Poloni Codice regiæ parisiensis bibliothecæ, insertam hanc fabulam, assuta aliena manu laci-

¹ Inter cætera quæ S. Leonis IV comprobant virtutem ac sanctitatem, narratur in ejus vita ab Anastasio Bibliothecario, illum signo crucis extinxisse maximum in Urbe incendium, atque precibus ad Deum fuis exterminasse teterrimum anguem, homines absumentem halitu pestilentissimo. Ferunt fuisse ex illorum genere, qui sibilo serpentes reliquos fugant, peracuta capita, oculosque rubeos, et candidam ad instar diadematis maculam gerentes; unde a Græcis βασιλίσκοι, *reguli* a Latinis vocantur.

nia, vidit David Blondellus, qui idcirco commentitiam hanc historiolum refutavit. Deesse idem commentum in antiquioribus exemplaribus Mariani Scoti testatur Mireus. De vaticanis Codicibus Anastasii idem tradit oculatus inspector Onuphrius Panvinus, et de chronicis mss. Sigeberti Alanus Copus. At undenam tam putida fabula emersit? Incertum, an ex obscura fama Joannis VIII, cui ob nimiam mollitudinem, fractumque animum, quo nequivit resistere Photio, attributa fuerit fœminæ nomenclatura; an Joannis IX, quem primarium sacerdotem creavit Theodora, imperiosum Romanis et nobilissimum scortum, an Joannis VII in ferendo judicio circa Trullanos canones nimis timidi et pusillanimis. Sunt qui fabulæ originem referunt ad Thiotam pseudoprophetissam, temporibus Leonis IV damnatam; qui confictam a Valdensibus, qui erutam ex lacibus lutheranorum. Verum ingenue fatendum est, eandem fabellam complures catholicorum ignaviter adoptasse, et plures protestantium illam expunxisse, tametsi quidam propugnare eam pergant, ut hoc ridiculo commento pascant gregarios. Memoravi Blondellum, refutantem papissæ narratiunculas. Adde Courcellium, Boxhornium, Coringium, Viginierium, Gasselium, Caveum, Schookium, aliosque e numero protestantium apud Petrum Bayle in Dictionario, v. *Papesse*. Sed illuc, unde digressi fuimus, revertamur.

CVII. Post Benedictum III inauguratus est pontifex S. *Nicolaus I*, seditque ab anno 858 usque ad annum 867, quo idibus novembris ad cœlestem patriam migravit; ob virtutum decora, ob instituta Bulgarorum, ob defensionem S. Ignatii C. P. et Photii invasoris condemnationem, in generali synodo VIII vere *Magnus* nuncupatus, meritoque comparatus Eliæ, Phinees et Danieli¹.

¹ De S. *Nicolao I* narrant, qui romanorum pontificum res gestas conscribunt, dedisse operam, ut *Lotharius* rex Lotharingæ, filius Lotharii imperatoris, dimissa pellice Waldrada, reciperet legitimam conjugem Teutbergam. Waldrada soror fuit Guntharii, archiepiscopi coloniensis, et Teutberga soror Hugoberti abbatis. Accusata itaque Teutberga de incestu cum fratre Hugoberto, iniqua Guntharii et episcopi trevirensis sententia, a legitima conjugem, et injuste accusata, facto divortio, coacta synodo Aquisgrani

CVIII. Nicolai thronum consecutus et virtutem imitatus est *Hadrianus II*, Nicolaitanus propterea a schismaticis nuncupatus. Nam et Romæ proscrispsit Photium et hujus contra Nicolaum scripta addixit igni, et generale concilium VIII paulo supra laudatum, coegit et confirmavit. Ecclesiæ autem gubernacula, quæ susceperat decimo mense anni 867, simul cum corpore dimisit eodem, aut præcedenti mense, anni 872.

CIX. Substitutus in Hadriani locum *Joannes VIII*. Is necessitatibus cedens, rogante Basilio imperatore, annuit ut Photius Ignatio vita functo sedem C. P. reciperet. Quare Photius aliam synodum contra VIII coegit, eandem VIII synodum cum particula *Filioque* proscrispsit, et cum Joanne firmavit communionem. Post decem annos, nimirum an. 822, XVIII kal. januarias, contigit mors Joannis.

CX. Suffectus Joanni *Marinus* Etruscus, quem aliqui appellerunt Martinum, qui e vita exiit anno 884. Qua die et quo mense, ignoratur ¹.

CXI. Renunciatus tum pontifex *Hadrianus II* Romanus, qui altero pontificatus anno 885, tendens in Galliam, vix transmissis Pado, in morbum incidit, et extinctus, tumulo reconditus est in cœnobio Nonantulæ.

CXII. Post Hadrianum ad summum sacerdotium adscendit *Stephanus V* Romanus ². Ratam is habuit S. Nicolai, et Hadriani anno 862, ac approbante, repudiavit uxorem, sibi copulavit Waldradam. Actitata causa in concilio metensi anno 863, de quo proximo capite, et lata pro Lothario sententia, S. pontifex Nicolaus, rescissis actis ejusdem concilii, aliud anno 865 in Galliis celebrari mandavit, in quo statutum fuit Lotharium turpiter peccasse. Quare a Nicolao, ut pelleret Waldradam et Teutbergam reciperet, jussus est. Verum rediens ad pellicis amplexus et re ad Nicolaum delata, Lotharius ad se purgandum, adeundi Romam frustra anno 867 licentiam petiit. Hæc ab Hadriano obtenta, illuc se contulit anno 869. Tunc perjurio et horribili execratione, sacra etiam usus synaxi, affirmavit se nunquam post latam a Nicolao sententiam ad Waldradæ accessisse consuetudinem. At perjurii et execrationis suæ pœnam luit. Etenim præcitato anno 869 postquam lætabundus Romæ discesserat, Placentiæ die 8 augusti morte inopinata decessit.

¹ Marianus Scotus et Sigebertus inter Marinum et Hadrianum III intrudunt pontificem *Agapitum*. Commentitius est, et error inde ortus creditur, quod antea Hadrianus *Agapitus* vocaretur.

² Baronius appellandum censet *Stephanum sextum*, et corrigendum

driani II et III sententiam, qua Photium interdixerant communionem; excusavit Marinum, quo sedente ipse Photius fuit restitutus, atque effecit, ut Leo Sapiens, imp. Græcorum, illum detruderet in monasterium. Obiit VI pontificatus sui anno, chr. ær. 891, exeunte septembri.

CXIII. Post Stephanum V electus est *Formosus*, episcopus portuensis. Varia de illo circumferuntur judicia, tum propter ea quæ ei primum contigerant, tum propter ea quæ posthac evenerunt. Formosum enim e gradu dejecerat et in Gallias relegaverat Joannes P. VIII, devinctum juramento se nunquam Romanam, neque ad Ecclesiam suam reversurum. At sedi restituerat suæ et a juramenti vinculo solverat successor Joannis Marinus. Ita potuit summus pontifex renunciari, licet dicatur primus, qui ab alia sede translatus sit ad romanam. Virtutibus ac sapientia plurimum commendatur. Tumultuariam fuisse electionem Formosi, elevante se contra eum Sergio diacono, tradunt aliqui ex Luithprando; ideoque recensent hoc in loco schisma 13 consignandum inferius. Cum a Vidone imperatore res turbarentur Italiæ, Formosus evocavit e Germania Arnulphum regem, a quo capta est Roma, expulsi hostes et imperatum augustum diadema. Id contigit anno 896, quo anno Formosus obiit, pridie nonas aprilis ¹.

existimat illius epitaphium, productum a Manlio. Cur in enumerandis pontificibus, qui vocati fuerunt nomine *Stephani*, varietas occurrat, diximus in Annot. ad *Stephanum II*. Epitaphium illud est:

Hic tumulus quinti sacros continet artus
Præsulis eximii pontificis Stephani,
Bis ternis annis populum qui rexit et Urbem.

¹ De Formoso ita *Flodoardus* apud Mabillon, Sec. 3, Benedict., p. 3:

Præsul hic egregius Formosus laudibus altis
Evehitur, castus, parcus sibi, largus egenis,
Bulgaricæ genti fidei qui semina sparsit,
Delubra destruxit, populum cœlestibus armis
Instruxit, tolerans discrimina plurima, promptus.
Exemplum tribuens, ut sint adversa ferenda,
Et bene viventi metuenda incommoda nulla.

Invento a piscatoribus Formosi cadavere, atque ad vaticanam basilicam deportato, fertur sacras imagines in loculo pontificem positum venerabiliter salutasse. Quod utique si verum est, ejus pietatis ac religionis, necnon

CXIV. Electus post Formosum *Bonifacius VI*, qui sedit tantum diebus 15, atque a nonnullis existimatur violenter intrusus, atque ex pontificum catalogo delendus ¹.

CXV. Stephanus VI, pontifex constitutus potentia Adelberti, Marchionis Tusciæ, Formosum e sepulcro extrahi jussit, eumque ac si vivens fuisset, degradavit, exiit pontificalibus indumentis, digitisque tribus abscissis, in Tiberim jactari præcepit. Cunctos, quos Formosus ordinaverat, gradu proprio depositos, iterum ordinavit. Verum et ipse Stephanus, post annum ac mensem episcopatus, anno 897 in carcerem conjectus fuit et strangulatus ².

CXVI. Abrogavit Stephani contra Formosum acta *Romanus*, electus eodem anno 807, et post 4 menses extinctus sub initio an. 898.

CXVII. Viginti dumtaxat diebus sedit postmodum *Theodorus II*, qui Formosi cadaver in apostolicam tumbam reduci jussit.

legitimi pontificatus argumentum est maximum. Errasse puto Cavisium, qui Formosum obiisse ait *die 14 decembris*. Defunctum *in die sancto Paschatis*, scribunt Contractus, aliique apud Pagium.

¹ Scelestum hominem, apostolicæ Sedis invasorem, a sacris ordinibus degradatum, scribit Ven. Baronius ad annum 897, § 1. Idem Baronius ad an. 904, § 6, tradit hunc Bonifacium damnatum fuisse a Joanne IX. Intrusus fuisse dicitur factione *Sergii*, de quo paulo supra in *Formoso*. Fuit genere Etruscus, obiitque arthritico morbo.

² De Stephano VI ait Flodoardus :

Durus qui nostris, propriis ac durior instat.
Sæva quidem legat vivis, truciora sepultis;
Folconemque minis, Formosum concutit actis.

Fuit *Folco*, seu *Fulco*, archiepiscopus rhemensis, cui R. pontifex Marinus, aut *Martinus II* miserat pallium; Formosus vero amplissima contulerat privilegia, ab eodem Flodoardo descripta. De morte ipsius Stephani hæc prælaudatus Flodoardus :

Visus abhinc meritis dignam incurrisse ruinam,
Captus et ipse, sacraque abjectus Sede, tenebris
Carceris injicitur, vinclisque innectitur atris,
Et suffocatum crudo præmit ultio letho.

Stephanum tamen habuisse probabilem causam aliquam sæviendi in Formosum, vita functum, neque hunc fuisse criminis prorsus expertem, affirmant aliqui cum Joanne Morino, p. 2 *De sacris ordinationibus*.

CXVIII. Tumultuaria deinde electione in locum Theodori, quidam substituere conati sunt Sergium diaconum, sed canonicè renunciatus est, et solemnè ritu consecratus *Joannes IX* Tiburtinus, Sergio dejecto. Cassavit et Joannes acta Stephani VI adversus Formosum, hujusque ratas habuit ordinationes. Vita functus est ineunte mense augusti, anno 900, eique successit *Benedictus IV*.

CAPUT II.

NONI SÆCULI RECENSENTUR CONCILIA.

Quæ de Formoso paulo supra narravimus, coactis synodis mandata fuerunt executioni. Exhumatum ejus cadaver et projectum in Tiberim a Stephano VI, præhabita an. 897 *romana*, et rursus honorifice sepulcro reconditum anno 898, alia *romana* synodo, a Joanne IX congregata. Fuerunt Romæ aliorum sacerdotum in synodis causæ discussæ. Etenim anno 853 sub Leone IV, synodali judicio 63 episcoporum depositus et damnatus est Anastasius, de quo supra. Depositus item Joannes, Ravennatum episcopus, in *romano* concilio an. 861, sub Nicolao Magno, eodemque pontifice, an. 864, ejectus e gradu Rodoaldus Portuensis, qui apostolicæ Sedis legatus anno præcedente 862 interfuerat concilio *metensi*, et pecunia a Lothario corruptus, approbaverat ejus a Teutberga divortium, postea ab eodem Nicolao I, una cum antesignanis præfatæ metensis synodi episcopis, condemnatum. Vide capite præcedenti adnot. ad Nicolaum. Synodus item *romana* an. 881, sub Joanne VIII, communionem privavit Athanasium episcopum et principem neapolitanum, ob fœdus initum cum Saracenis, junctaque cum eis adversus Italos arma. Alia id genus extra Urbem celebrata fuerunt concilia. *Altinense* an. 802 in provincia aquileiensi, contra Joannem, ducem Venetorum, ob cædem ab eo patratam Joan. patriarchæ gradensis; *constantinopolitanum* an. 806 pro restituendo sacris ministeriis Josepho, quem sacerdotio interdixerat patriarcha Tarasius; *stramiacense* apud Lugdunum an. 836 ad ventilandam causam Agobardi lugdunensis episcopi

et Bernardi Viennensis, qui conjurationis in regem Ludovicum fuerant insimulati.

At quænam in causa S. Ignatii C. P. et Photii sedis ejus invasoris habita fuere concilia? Principio S. Ignatio ad patriarchalem sedem evecto, in *synodo C. P.* anno 854 percussus anathemate et depositus fuit Gregorius Syracusanus, qui electioni ejusdem Ignatii totis lacertis obstiterat. Anno autem 861 jussu Michaelis imp. indicta synodo 318 episcoporum, in locum Ignatii paulo antea depositi opera Bardæ Cæsaris, quem interdixerat ab ecclesiæ ingressu, suffectus est Photius, non repugnantibus legatis apostolicæ Sedis, Zacharia Ananiæ et Rodoaldo episcopo portuensi. Qui e Constantinopoli reduces an. 863 romana in synodo, præside Nicolao I, ob male gestam legationem damnati fuerunt, lata etiam sententia adversus Photium, et Ignatii definita restitutione. Rursus anno 868 *romana* in synodo sub Hadriano II, ter dictum est anathema Photio, et proximo anno 869 celebratum est *constantinopolitanum* concilium IV et œcumenicum VIII. Huic subscribere episcopi 109, neque enim admissi fuere qui stabant a partibus Photii, in quem pronuntiatum anathema, subscriptione præsulum firmatum fuit calamis in sacro calice intinctis. Defuncto nihilominus Ignatio, restitutus est Photius; depravato a Basilio imp. animo Joannis VIII et a Photio rursus intruso, coactum est anno 879 concilium aliud *C. P.*, oppositum præcedenti. Istud tanquam œcumenicum jactant græci schismatici et ei interfuisse aiunt episcopos 383. Adfuere et legati Joannis, Photio munera pontificalium ornamentorum deferentes. Rejecta in eo concilio particula *Filioque*, Leo Allatius, aliique illud refutarunt.

Ad extirpandas hæreses habiti fuerunt alii episcoporum conventus. Etenim iconomachi rursus damnati fuerunt an. 814 in concilio *C. P.* 270 episcoporum sub patriarcha Nicephoro, quanquam eodem anno iconoclastæ, Nicephoro deposito et substituto Theodoto, pseudosynodo decreverint imagines esse abrogandas. Verum harum cultus restitutus est sub Methodio, altero *concilio* anno 842. Repullulans theopaschitarum hæresis damnata rursus est anno 862 in concilio *romano*, sub Nicolao I,

Prædestinatianorum hæresis una cum Gothescalcho monacho et presbytero, proscripta est an. 848 in synodo *moguntina*, et an. 849 in *carisiaca*¹.

Plura demum concilia pro disciplina ecclesiastica fuerunt congregata, ut sub Carolo Magno *Aquisgrani* anno 802, *Arelate* anno 813, eodemque anno *Rhemis*, *Turonis* et *Cabillone*, atque sub Ludovico Pio *Aquisgrani* anno 816, *Parisiis* anno 824, *Aquisgrani* rursus an. 828, etc.

CAPUT III.

DE HÆRESIBUS EXORTIS SÆCULO IX.

Paucis tertium caput expediam. Etenim de repullulantibus hoc sæculo hæresibus theopaschitarum et iconomachorum, necessum non est plura dicere. De errore et schismate Græcorum, quod maxime invaluit auctore Photio, et de rejecta ab illis particula *Filioque*, pertractatum est supra, Memoravimus quoque Thiotam pseudoprophetissam, quæ audebat asserere diem et horam judicii extremi minime a se ignorari, Moguntiæ idcirco affectam verberibus et in exilium expulsam; sed malo insanam, quam hæreticam appellare. Prædestinatiana autem hæresis eorum est, qui electionis et reprobationis decreta ita adstruunt, ut necessum sit prædestinatos salvari et damnari reprobos; sed hanc hæresim tradidisse Gothescalchum, non est, ut vulgo dicitur, exploratum.

¹ Hæc tamen hæresis fictitia est. Gothescalchus prædestinationis et gratiæ assertor, plures, clarissimosque patronos ac vindices adinvenit. S. Prudentium, S. Remigium, Florum diaconum, Lupum Ferrariensem, Ratramnum, monachum corbeiensem, et synodum valentinam anni 885, in qua capitula Carisiacæ fuerunt rejecta. Vide Flod. lib. III; Mabil., An. lib. XXX; Fleury, *Hist. eccl.* lib. XLIX, et librum nostrum VI *De th. discipl.*, cap. xiv, ubi de Gothescalcho plura. Vide infra cap. iv. Adverte duo esse distinguenda concilia carisiaca, unum anni 849, in quo primum damnatus est Gothescalchus, alterum anni 853, in quo contra illum edita fuerunt quatuor capitula.

CAPUT IV.

DE SCRIPTORIBUS ECCLESIASTICIS NONI SÆCULI.

Principio eos, qui cum multiplici scientiarum genere fuerint exornati, in sacrarum litterarum studio præsertim locarunt operam, arbitror esse laudandos. Inter quos recenserem lubenter *Claudium* Hispanum, discipulum Felicis Urgelitani, promotum anno 821 a Ludovico Pio ad episcopatum taurinensem; scripsit enim in Vetus ac Novum Testamentum commentaria permulta; nisi contra sacras imagines et cruces debacchatus fuisset, suamque impietatem adversus Theodemirum, pium doctumque abbatem gallicanum, apologetico scripto temere vindicare curasset. Claudio itaque omisso, laudandi occurrunt *Haymo*, *Alcuini* discipulus, qui præter *Breviarium historicum* et tractatum *De Corpore et Sanguine Domini*, commentaria edidit in Psalmos, in Isaiam, in Epistolas Pauli, in Apocalypsim, atque in Evangelia homilias; *Paschasius Radbertus*, qui pariter præter singularem librum *De sacramento Corporis et Sanguinis D. N. J. C.*, et duos *De partu Virginis* libros, Evangelium Matthæi, Psalmum XLIV atque Jeremiæ Threnos libris XXI luculenter exposuit; *Rabanus Maurus*, carmine et soluta oratione clarus, per divinarum Scripturarum amplitudinem longe lateque diffusus; *Bertharius* abbas M. Cassini, ex cujus scriptis superest Opus QQ. in utrumque Testamentum, et *Remigius* monachus antissiodorensis, a quo conscripti fuerunt commentarii in omnes Psalmos davidicos, in XII posteriores prophetas et in Epistolas Pauli. Quorum *Haymo* obiit anno 853. *Paschasius Radbertus* an. 851. *Rabanus Maurus* an. 856. *Bertharius* a Saracenis mactatus ad aram an. 884, et *Remigius* decessit circa annum 900.

Paschasius vero, Haymo et Rabanus, quoniam de sacramento Corporis et Sanguinis Domini egregie pertractarunt, eorum quoque numero, qui Ecclesiæ illustrarunt dogmata, sunt recensendi. Ad quorum classem accessere *Agobardus*, vita functus

anno 840. *Theodorus* Palæstinus pro fide orthodoxa in Bithyniam relegatus anno 883. *Dungalus* monachus S. Dionysii, Parisiensis, cujus mors contigit paulo post annum 830, et *Jonas* episcopus aurelianensis, qui obiit an. 843. Horum autem primus hæresim Felicis et Elipandi, Judæorum pervicaciam et iconomachorum impietatem scriptis exagitavit; reliqui item pro SS. imaginum cultu exercuerunt gloriosa certamina, ac duo præsertim postremo loco memorati, qui refutarunt Claudii Taurinensis apologeticum. Exagitatis hoc sæculo de divina prædestinatione quæstionibus, de his plura conscripserunt *Lupus*, cognomento *Servatus*¹, quem obiisse tradunt paulo post annum 861. *Florus* diaconus lugdunensis, qui Ecclesiæ suæ nomine anno 852 edidit librum de prædestinatione contra Joannem Scotum, cognomine *Erigenam*. Duo item monachi corbeiensis, *Christianus Druthmarus* et *Ratramnus*; nec non *Gothescalchus* monachus orbacensis, qui non ex charismate hanc subiit provinciam, et audiit tanquam Prædestinatus. Personabat horum trium fama circa ann. 840. Acuere contra Gothescalchum calamos *Amulus* Lugdunensis² et *Hincmarus* Rhemensis, aliis quoque lucubrationibus præclarissimus. Ambo adversus Gothescalchum scripserunt circa annum 850. Ad partes tamen Gothescalchi accessisse videntur *S. Prudentius* Treacarum in Gallia episcopus, qui decessit anno 861, et *S. Remigius* Lugdunensium post Amulum antistes, qui obiit post annum 875, qui acerrime pro veritate divinæ prædestinationis pugnarunt, Hincmari refutarunt capitula, atque hæresim prædestinarianam putarunt esse commentum, hoc nomine infamantium S. P. Augustini doctrinam. *Joannes Erigenas*, et ipse Gothescalchi oppugnator, cujus mentionem feci superius,

¹ Quidam *Lupum Servatum* a Lupo abbate ferrariensi distinguunt. At Baluzius, Sirmondus, Mabillon alique tradunt unum eundemque fuisse.

² *Amulus*, seu *Amolon*, scripsisse dicitur contra epistolam Gothescalchi, sed hanc suppositam censent Mauguinus, alique viri eruditi; tum quia S. Remigius successor Amuli, Florus et lugdunensis Ecclesia pro Gothescalcho pugnarunt; tum etiam quia fragmenta, quæ a scriptis Gothescalchi supersunt, doctrinam continent directe oppositam erroribus refutatis ab Amulone.